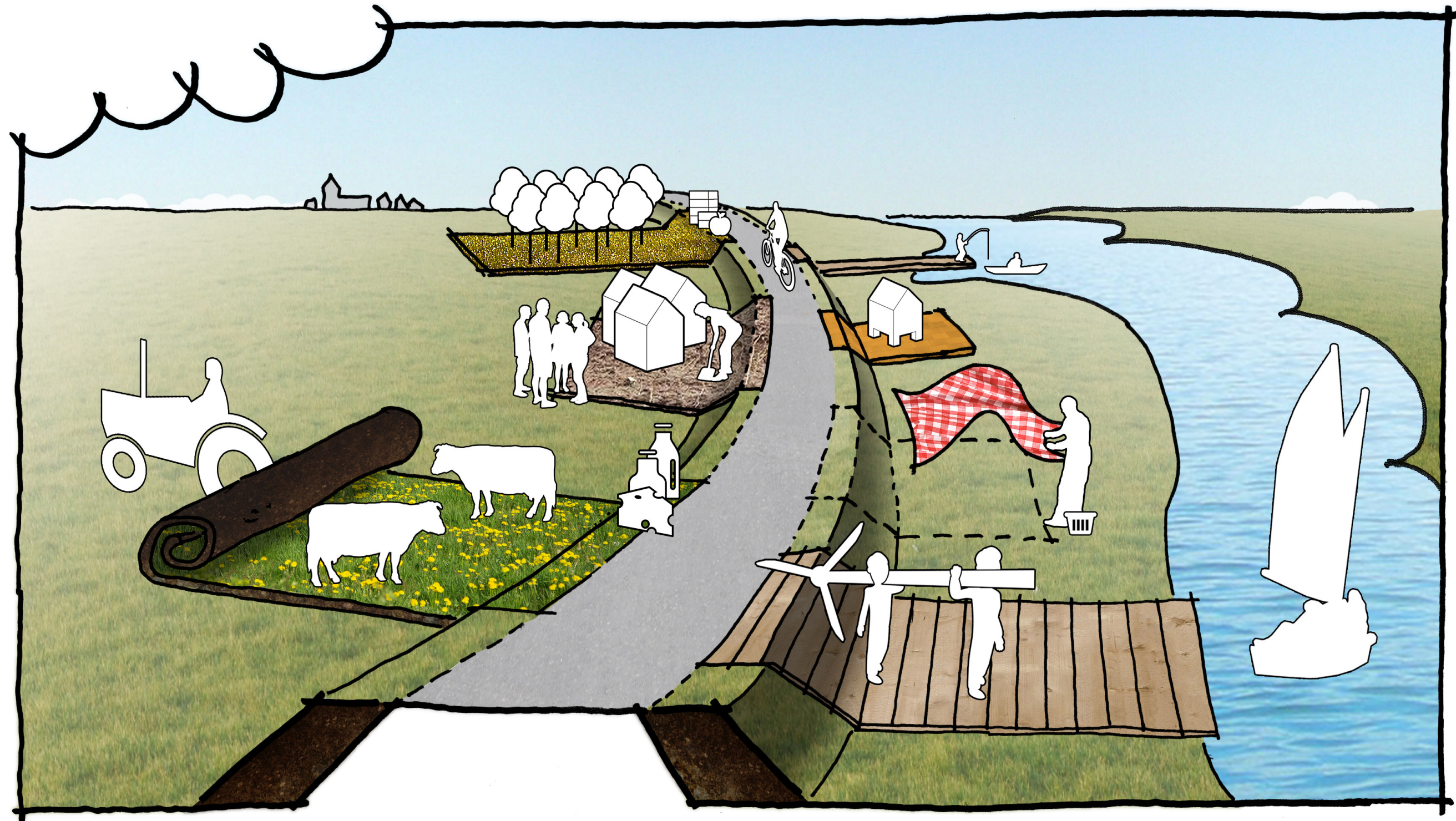

VOLKSDIJK

#1

ADAPTIEVE DIJKEN
STUDIELOCATIE
GREBBEDIJK

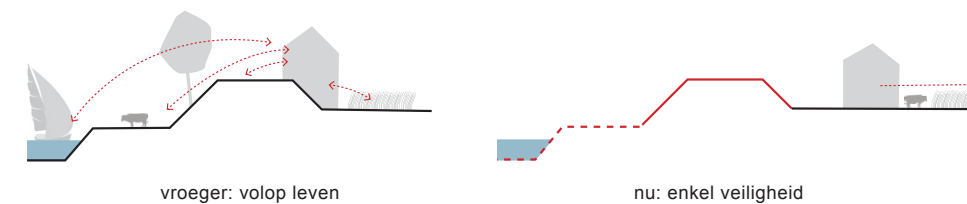
OPZOOM ARCHITECTEN, ROB ABEN LANDSCHAPSARCHITECTUUR
RUIMTEVOLK, WAGENINGEN UR, ALTERRA WAGENINGEN, AFVALZORG

De Nederlandse dijken zijn door overmatige betrokkenheid van diverse overheden, verkrampd. Het eenzijdige gebruik van de dijk zit gegoten in een keurslijf en is moeilijk in staat zich aan te passen. De dijk fungeerde eeuwenlang, naast waterkering, als een magneet voor werken en wonen maar lijkt nu alleen nog geschikt voor recreatief gebruik. Dijken lagen ooit aan de basis van onze vorm van democratie maar lijken nu letterlijk de grens van onze democratische en participatieve samenleving te markeren.

Hoe kan de dijk weer volwaardig onderdeel worden van de maatschappij, zonder daarbij de veiligheid aan te tasten? Kunnen we onze democratie –die een oorsprong heeft in de waterschappen- herijken en waarde geven? Hoe maken van de dijk als technisch kunstwerk ook een democratisch kunstwerk dat past bij 21ste eeuw? Hoe transformeren we de verkrampde en functioneel eenzijdige dijk in een adaptieve en veelzijdige dijk?

Huidige situatie Grebbedijk, ontwikkeling van de dijk af

Relatie dijk - maatschappij

Sleutelen aan eigenaarschap en ruimtelijke condities

De Grebbedijk kent druk recreatief verkeer maar is in de loop der jaren nagenoeg geheel 'schoongeveegd' van ander gebruik. Het eigenaarschap van de dijk is feitelijk beperkt tot overheden en instituties.

De dijk voldoet nu nog aan de wettelijke normen, maar vanwege zijn enorme achterland legt het Deltaprogramma in 2017 nieuwe normen vast, waardoor de Grebbedijk verstevigd moet worden. We hebben ons afgevraagd hoe deze dijk meer kan zijn dan alleen een veiligheidsborger. Hoe kan de Grebbedijk weer levendig worden met ruimte voor initiatief en ondernemerschap uit de regio? Kan de dijk een showroom worden voor FoodValley? Kan dijkversteviging ook geld genereren? Kortom: kunnen we de dijk in basis adaptief maken en een aanjager laten zijn voor economische en ruimtelijke ontwikkelingen? Wij denk van wel. Namelijk door de unieke kwaliteiten van de dijk te benutten en het eigenaarschap te vergroten.

Eigenlijk net als vroeger. Kerken, kroegen, loodsen en woningen stonden er zij aan zij, de taluds stonden vol boomgaarden, kleinvee en tuinen. De dijk zelf was aantrekkelijk omdat hij veiligheid bij overstromingen bood en omdat de rivier een aantrekkelijk werk- en leefgebied was. Veiligheid van de dijk is in de loop der jaren steeds dominanter geworden en kwam steeds vaker op gespannen voet te staan met het lokale gebruik op en aan de dijk. De, inmiddels zeldzame, dijkbewoner of ondernemer staat anno 2016 op grote afstand van alle overheidsinstanties die over de dijk gaan. Als we doorgaan met het huidige (goedbedoelde!) beleid zal de dijk een museumstuk worden alleen geschikt voor recreatie en cultuurhistorie. Het tij moet daarom gekeerd: we moeten sleutelen aan de condities en het eigenaarschap. Dat maakt de dijk niet alleen veilig en aantrekkelijk, maar biedt bovendien kansen om de dijk een economische drager van de regio te laten zijn.

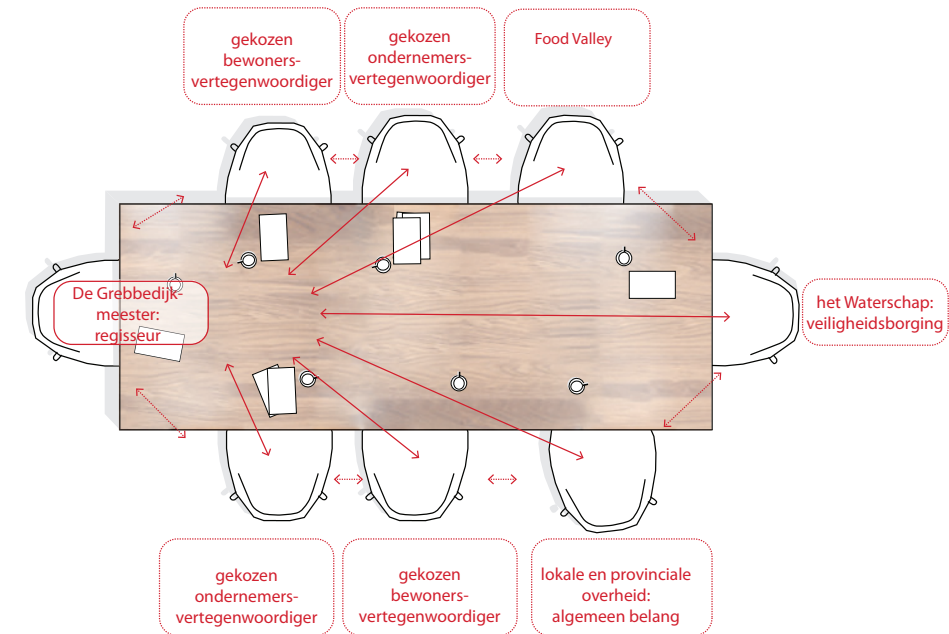
Het Dijkschap Grebbedijk

We stellen voor het eigenaarschap van de dijk te verbreden en intensiveren door een Dijkschap in het leven te roepen. Het Dijkschap krijgt de zeggenschap over wat er mag en moet op de dijk. Hierbij zijn wij geïnspireerd door de lokale democratie van de vroegere Waterschappen die zich kenmerkte door een grote betrokkenheid van ingezetenen. Een organisatiegraad die letterlijk en figuurlijk dicht bij betrokkenen staat en zo flexibel en daadkrachtig kan zijn. .

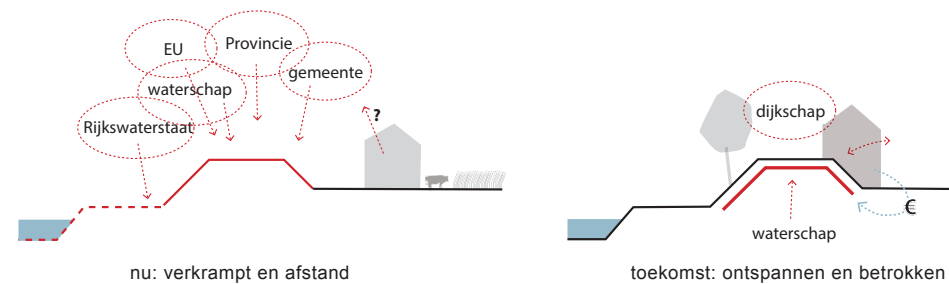
- Het Dijkschap bestaat uit een bestuur dat zich beperkt tot
 - het formuleren van een lange termijn visie op hoofdlijnen waarin gewenste hoofdkwaliteiten en -kenmerken van de dijk zijn geformuleerd,
 - het toezien op initiatieven en activiteiten die worden ontwikkeld en deze te faciliteren onder andere door middel van erfpacht.
 - de Volksdijk in te richten en inspiratiebron te laten zijn voor de circulaire economie
- Het Dijkschap bestaat uit: bewoners en ondernemers van de dijk, het waterschap, vertegenwoordigers van gemeenten en provincies en uiteraard Rijkswaterstaat. Betrokken partijen committeren zich aan de visie.
- De aan te stellen (Grebbe-) Dijkmeester heeft de vrijheid om elk initiatief dat de in de visie beschreven kwaliteiten verhoogt, te ontwikkelen, te stimuleren, te faciliteren en toe te staan.

Het vertrekpunt van het Dijkschap is niet alleen waterveiligheid, maar ook het stimuleren van innovatie en het zoeken naar nieuwe businessmodellen voor initiatiefnemers en partners en voor waterbeheer. Naast de veilige over gedimensioneerde kerndijk wordt er een leeflaag (de 'kleden') toegevoegd waarop nieuwe bewoners en ondernemers initiatieven kunnen ontplooiën en een gemeenschap kunnen opbouwen.

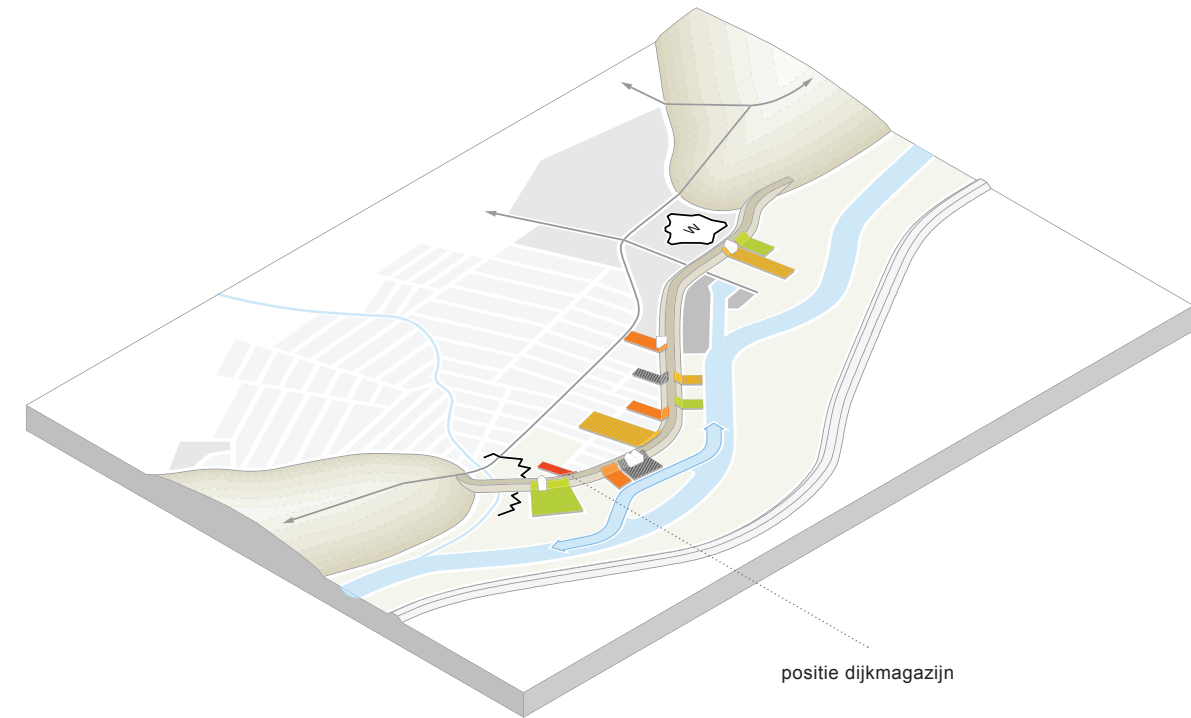
ONTWERPTEAM:
 JOHAN BLOKLAND, ARCHITECT PROJECTLEIDER, EN PHILIP ZIEGLER (OPZOOM ARCHITECTEN)
 ROB ABEN, LANDSCHAPSARCHITECT, CULTUURHISTORIE (ROB ABEN LANDSCHAPSARCHITECTUUR)
 SJORS DE VRIES, ONDERZOEKER, REDACTEUR, INITIATOR (RUIMTEVOLK)
 RUDOLF VAN BROEKHUIZEN, ONDERZOEKER RURALE SOCIOLOGIE (WAGENINGEN UR)
 HERMAN AGRICOLA, ONDERZOEKER EN REGIOHOST FOODVALLEY (ALTERRA WAGENINGEN)
 ERIK KUIPER, ADVISEUR LANDSCHAPPEN, AFVALVERWERKING INNOVATIES (AFVALZORG)

Dijkschap Grebbedijk

Veiligheid en gebruik

positie dijkmagazijn

2025 VOLKSDIJK

ADAPTIEVE DIJKEN | STUDIELOCATIE GREBBEDIJK

De kleden worden uitgerold

Het is allemaal in 2018 begonnen met het maken van de veilige Kerndijk en deze te voorzien van de Leeflaag. Door het in erfpacht uitgeven van de leeflaag is de Grebbedijk weer tot leven gekomen. De eerst volgende stap was de transformatie van het bestaande dijkmagazijn naar het huis van het nieuwe Dijkschap. Het introverte stallingsgebouw heeft zich door een hap uit de gevel, geopend naar de dijk en de rivier. Hier leeft de dijk en wordt deze vormgegeven. Hier vinden niet alleen de vergaderingen van het Dijkschap plaats, ook organisaties vanuit de regio en verder zoeken inspiratie en willen leren van de boeiende transformatie van de Grebbedijk.

Aan de voet van de dijk woont de Dijkmeester. Hij regisseert de transformatie van de lege dijk naar de volksdijk. Het woonhuis van de dijkmeester zit vol symboliek: hij of zij woont gekoppeld aan het dijkmagazijn, nagenoeg in de dijk en deels onder water. Zijn zelf zuiverende waterdak voorziet zijn gezin van schoonwater en een constant en aangenaam binnenklimaat.

De dijkmeester faciliteert diverse dijkdiensten, zoals de aanlegplaatsen voor de plug-in woonboten in de uiterwaard. Hier meren onder andere de nieuwe nomaden voor enkele maanden aan om onderzoek te doen aan de WUR.

woning dijkmeester

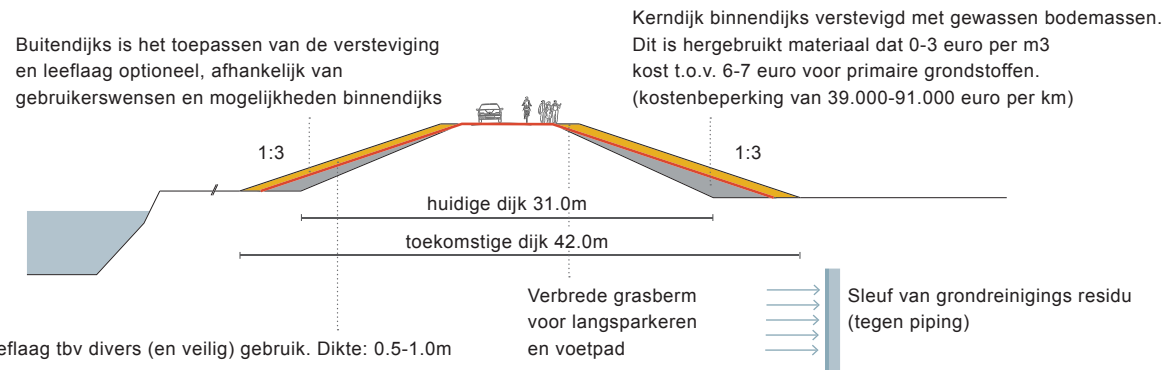
leeflaag

huis voor
het dijkschap

leeflaag

locale producten

aanlegplaatsen
voor plug-in woonboten

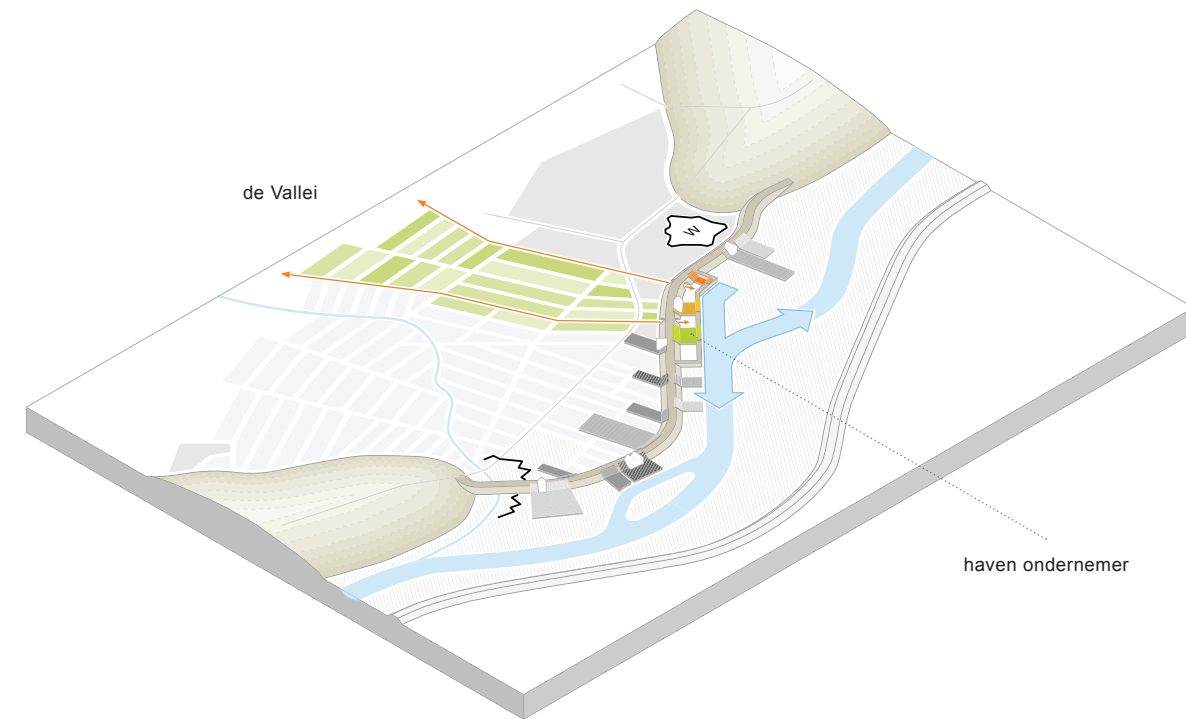

Het basisprofiel van de nieuwe Volksdijk krijgt alleen hergebruikt materiaal ter versteviging. Met gewassen bodemassen en grondreinigings residuen wordt dijkversteviging veiliger, duurzamer, schoner en goedkoper dan met primaire grondstoffen!

Huidige lege dijk en dijkmagazijn

Aan de Grebbedijk hebben nog meer ondernemers hun kleden uitgerold. Het zijn: agrariërs die aan de dijk verbouwen en op de dijk hun lokale producten verkopen, een ontwerpbureau dat is gespecialiseerd in modern landschapsonwerp op de scheidslijn tussen water en land en opdrachten uitvoert over de hele wereld, en particulieren die de ruimte op de leeflaag benutten voor hun eigen woning of een CPO project.

2045 VOLKSDIJK

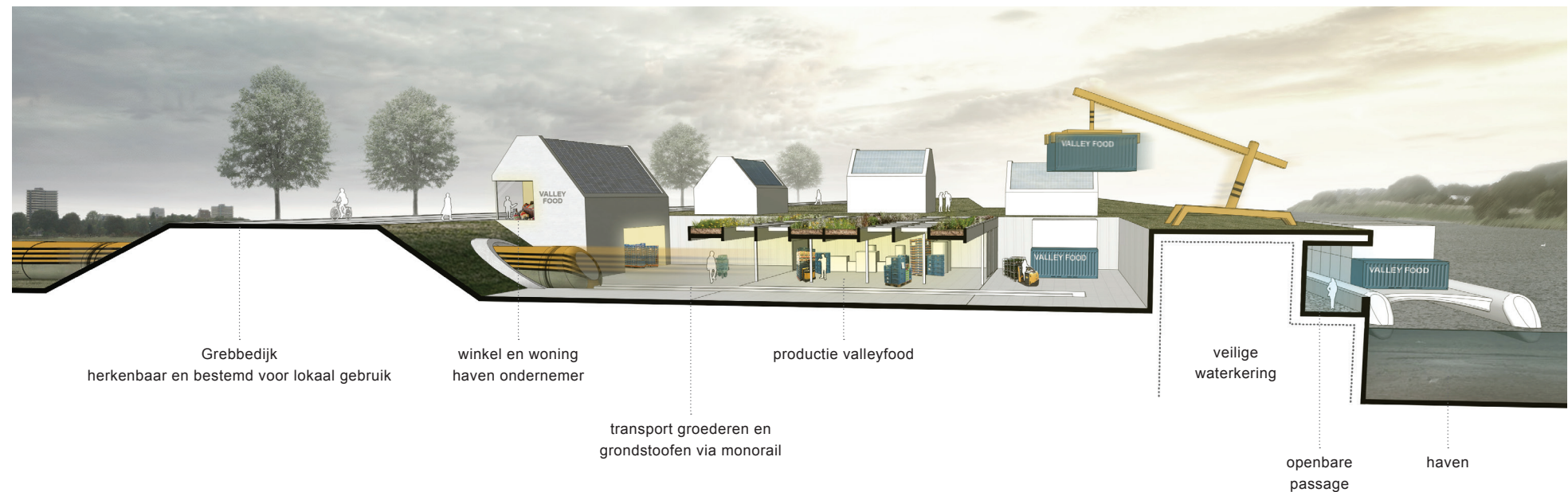
ADAPTIEVE DIJKEN | STUDIELOCATIE GREBBEDIJK

Haven als motor

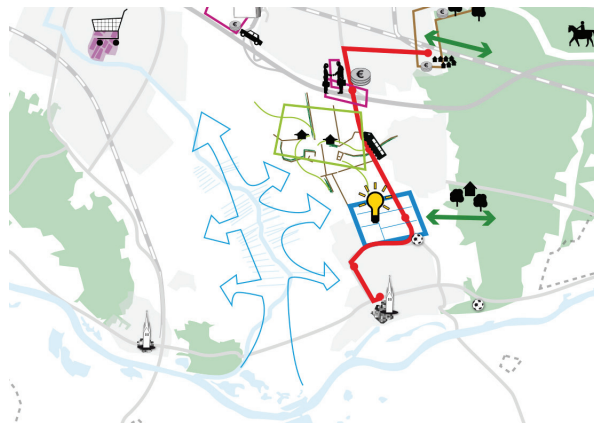
Het schone en efficiënte vervoer via water heeft de laatste decennia een vlucht genomen. De haven van Wageningen die vanaf circa 2030 onder leiding van het Dijkschap weer tot volle bloei is gekomen, produceert en exporteert nu ook via de vernieuwde haven ValleyFood over de hele wereld. De overslaghaven van veevoerders van begin deze eeuw is uitgebreid naar een exporthaven van ValleyFood en een deel van Rivierenland.

Essentieel in deze ontwikkeling is het afhandelen van de aan- en afvoer van goederen en grondstoffen. Dit vindt plaats op het niveau van de Vallei. En dit is letterlijk het niveau dat onder de Grebbedijk doorloopt. Het zware vrachtverkeer met hoge milieubelasting gaat niet meer via de woongebieden van Wageningen en Rhenen maar loopt onder de Grebbedijk via een elektrische monorailsysteem direct richting de Vallei en de Randstad.

Wageningen is daarmee een aantrekkelijke stad geworden voor particulieren en bedrijven. Het biedt kansen voor ondernemerschap, een schone en gezonde leefomgeving en een universiteit met uitstekende reputatie. Uit de hele wereld komen organisaties en particulieren naar Wageningen, ook om te leren van de unieke manier waarop met de dijk verbinding is gelegd tussen waterveiligheid, landbouw, de energietransitie en de nieuwe economie.

Huidig zwaar transport op de dijk

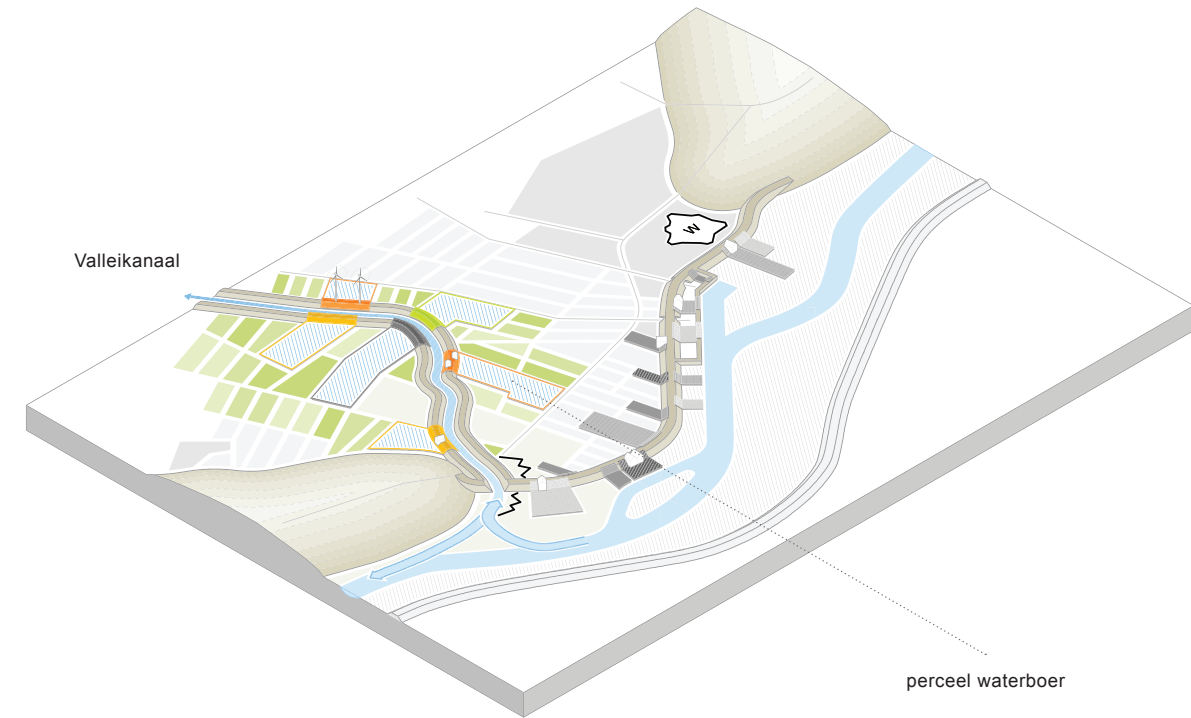

Fragment FoodValley Ambitie 2020

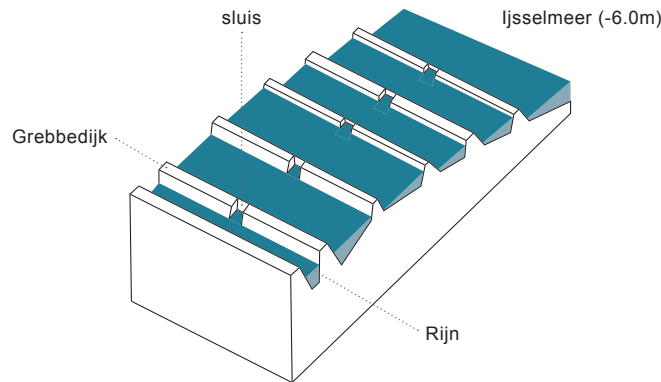

Huidige ondergeschikte Grebbedijk en dominante industrie

De ondernemers in de nieuwe haven verwerken de gewassen en grondstoffen uit de Vallei. Op deze manier is het mogelijk om producten vers en snel te laten verschepen. Naast deze productie zijn de ondernemers lokaal betrokken en wonen op de verdieping aan de Grebbedijk. Hier hebben ze ook de mogelijkheid om hun producten direct te verkopen en maken ze deel uit van het maatschappelijke leven in Wageningen.

Grebbelinie (wikipedia.nl; NielsB; changed)

Hoogte verschil Rijn - IJsselmeer

2115 VOLKSDIJK

ADAPTIEVE DIJKEN | STUDIELOCATIE GREBBEDIJK

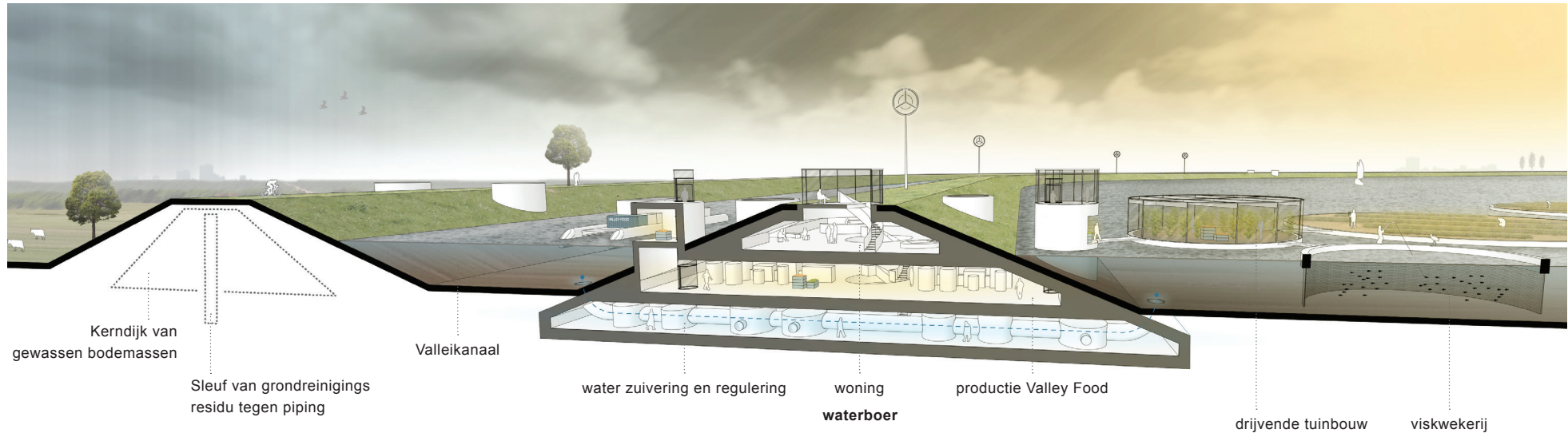
De Water-Vallei

De toename van de hoeveelheid water die Nederland binnen komt wordt niet meer opgevangen door extra verzwaringen van de rivierdijken. Mede door de overstromingen in 2041 en 2077 heeft de samenleving geleerd op adaptieve wijze om te gaan met het waterpeil. Waterveiligheid wordt nu gevonden in het verhogen van de wateropvang, -buffering en –afstroom capaciteit.

Ter plaatse van de Grebbedijk hebben ze deze ruimte in de Vallei gevonden. Op basis van het antieke Grebbelinie model is het volgende in werking gezet:

- De capaciteit van de Grift / Valleikanaal is vlak voor de eeuwwisseling verhoogd en via een geregleerde inlaat staan de Grift en Rijn in open verbinding met elkaar.
- In de Vallei zijn er bufferruimtes bij gekomen die bij hoog en laag (droogte) water kunnen worden ingezet. Daarnaast fungeren deze kleine polders als waterbatterij, zuiveringsbassin, zoetwater reservoir, energieopwekker, en water-landbouwgebied waarvan de nieuwe waterboeren de ondernemers zijn.
- Mogelijk snelle afvoer van overtollig water naar het 6 meter lager gelegen IJsselmeer

Het succesmodel van de adaptieve Volksdijk met haar Dijkschap en bijzondere innovatiemilieu werpt ook nu zijn vruchten af.

De agrariërs in de Vallei hebben zich als ondernemers aangepast aan de nieuwe waterrijke tijd. Ze hebben zich gepositioneerd tussen de opgewaardeerde Grift en de nieuwe polders in de Vallei en ze leven van het reguleren en exploiteren van water. In de volksmond worden ze 'Waterboer' genoemd. Het bedrijf, het gemaal en de woning van de waterboer zijn de dijk zelf geworden. Hoe adaptief wil je het hebben?

Huidige locatie Valleikanaal

De afgelopen jaren is met veel inzet, creativiteit en ondernemerschap een nieuw businessmodel voor de regio ontwikkeld, waarbij slim gebruik is gemaakt van het water. Zo voorziet de regio nu met een ingenieus zoetwatervoorziening, waarbij een koppeling is gelegd tussen de Nederrijn en de Veluwe, een groot deel van de Randstad van schoon water. Tot slot heeft de WUR samen met het bedrijfsleven nieuwe vormen van agrobusiness voor rivierdelta's ontwikkeld. Deze kennis is de laatste decennia een belangrijke economische drager van de regio geworden.